

БАТЛАВ.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

О.АМГАЛАНБААТАР

ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1Хууль зүйн шаардлага

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монгол Улс бол тусгаар тогтносон, бүрэн эрхт, Бүгд найрамдах улс мөн.” гэж заасан. Энэ утгаараа Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлын бэлгэдэл төдийгүй уламжлалт урлаг, спорт, биет бус өв бөгөөд эх оронч үзэл санаа дэлгэрэн хөгжихөд чухал ач холбогдолтой юм.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 оны 06 дугаар сарын 19-ний өдөр батлагдсанаас хойш нийт 6 удаа, давхардсан тоогоор 54 гаруй зүйл, хэсэг, заалтад нэмэлт, өөрчлөлт орж хуулийн анхны бичвэрээс нэлээд зүйл, хэсэг заалт өөрчлөгдсөн байна. Эдгээр өөрчлөлтийн тухайд голлон бөх, уяач, сур харваачид олгох цол, чимэг, тэднээс допингийн шинжилгээ авах, хариуцлага тооцох зохицуулалтыг бий болгохтой холбоотой нэмэлт, өөрчлөлт 2004, 2007, 2013, 2014, 2017 онуудад орсон байна.

Дээрх нэмэлт, өөрчлөлтөөр Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн зүйл, хэсэг, заалтын уялдаа холбоог хангах, унаач хүүхдийн нийгмийн асуудлыг тодорхойлж хуульчлах, Улсын баяр наадмаар цол олгохтой холбоотой маргаан бүхий асуудлыг шийдвэрлэх, баяр наадмын өдрүүдэд маргаан дагуулж буй амралтын хугацаатай холбоотой асуудлыг судалж оновчтой хуульчлах, гадаадад амьдардаг монголчуудын баяр наадмыг хүндэтгэж монголд тэмдэглэн өнгөрүүлдэг баярын түвшинд авч үзэж хуульчлах зэрэг асуудлыг хөндөж нарийвчлан тусгах шаардлагатай болсон байна.

Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг илэрхийлж уламжлалт урлаг, спорт, сочлын олон төрөл зүйлийг багтаасан аялал жуулчлалын гол арга хэмжээ болон хөгжиж байна.

Хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн зорилт нь Үндэсний их баяр наадмыг улс орон даяар тэмдэглэн өнгөрүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршиж байгаа бөгөөд улс, аймаг, нийслэл, сумын

баяр наадмыг маргаангүй, шударга зохион байгуулах, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой асуудлыг оновчтой хуульчлах нь чухал ач холбогдолтой алхам болно.

1.2.Практик шаардлага

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 онд батлагдсанаар улс, аймаг, нийслэл, сумын баяр наадмыг зохион байгуулах, бөх, сур харваачийн даваа, үзүүр түрүүний цол, чимэг олгох, тэдний эрх үүрэг, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой эрх зүйн үндэс бүрдэхэд чухал ач холбогдолтой болсон боловч хуулийн хэрэгжилтэд зарим тулгамдсан асуудал гарсаар байна. Тухайлбал сүүлийн жилүүдэд улсын баяр наадамд түрүүлсэн, амжилттай сайн барилдаж цол, чимэг авсан бөх допинг хэрэглэсэн нь шинжилгээгээр тогтоогдож, цол, чимгээ хураалгах, хэрэглэсэн, хэрэглээгүй дээр маргалдах, шүүхээр шийдвэрлүүлэх тохиолдолд ихээхэн гарсаар байна. Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын механизмыг суулгаж өгсөн боловч энэ нь олон улсын допингийн стандарттай нэг талаар нийцэхгүй, Захиргааны ерөнхий хуульд заасан эрх зүйн хэм хэмжээний актын шаардлагыг хангаж чадахгүйд хүрч, Үндэсний баяр наадмыг зохион байгуулах хороо, салбар хорооны шийдвэр нь шүүх дээр хүчингүй болох тохиолдол гарч байна. Иймд шинжилгээний хариу гарсны дараа цол олгох энэ төрлийн маргааныг таслах шударга шийдвэр гаргах оновчтой алхам болохоор байна.

Нөгөө талаас допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалт нь төдийлөн үр дүнтэй бус зөвхөн хэрэглэсэн бөх, харваачид хариуцлага тооцох, тодорхой хугацаанд баяр наадамд оролцох эрхийг хасах байдлаар явж ирсэн үр дүнтэй байж чадахгүй байгаа учраас Улсын цолыг уг шинжилгээний хариу ирсний дараа олгодог байхаар хуульчлах шаардлагатай байна.

Түүнчлэн АНУ, Солонгос, Европын нийт 46 оронд амьдран суугаа Монголчуудын холбоог нэгтгэсэн Хилийн чанд дахь Монголчуудын зөвлөлөөс санаачлан гадаадад байгаа Монголчуудын дунд тухайн амьдарч байгаа орнуудад үндэсний өв соёлоо сурталчилж, мөн эх орноосоо хол өсөж, хүмүүжиж байгаа олон мянган хүүхэд залуучууддаа өвлүүлэн үлдээх зорилгоор жил бүрийн Улсын баяр наадмыг зохион байгуулдаг. Монгол Улсын Элчин сайдын яамтай хамтран зохион байгуулж ирсэн уг наадамд улс, аймаг, сум, цэргийн цолтой 64-128 бөх зодоглодог.

Уг наадам нь аймгуудын наадамтай дүйцэх хэмжээний баяр наадам болдог тул хилийн чанад байгаа монголчуудаа өв соёлоо өвлөж, сурталчлахад нь дэмжиж, 64-128 бөхийн барилдаанд амжилт гаргасан бөхчүүдэд сум, аймгийн цол олгох, цолыг нь тухайн оронд суугаа Элчин сайд нь олгож байх саналыг хуулийн төсөлд оруулсан билээ.

Дээрх хууль зүйн болон практик үндэслэл, шаардлагад үндэслэн Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг боловсруулахдаа дараах зохицуулалтыг оруулсан болно. Үүнд:

- Улсын баяр наадмаар насанд хүрэгчдийн ганцаарчилсан төрөлт эрийн гурван наадам зохион байгуулж болно. Эрийн гурван наадамд үндэсний бөх барилдах, их насны морь унаж уралдах, сур харваанаас бүрдэхээр,
- Дэлхийн Монгол наадмыг 5 жил тутам зохион байгуулж, уг наадмын үндэсний бөхийн барилдаан, хурдан морины уралдаан, сур харвааны төрлүүдэд дэлхийн аварга цол олгохоор,
- Гадаадад амьдарч байгаа монголчуудын дунд жил бүр зохион байгуулдаг үндэсний их баяр наадамд 64 бөх барилдсан бол сумын наадамтай адилтган үзүүрлэсэн бөхөд сумын начин, түрүүлсэн бөхөд сумын заан цол олгоно. 128 бөх барилдсан бол аймгийн баяр наадамтай адилтган тав давсан бөхөд аймгийн начин, зургаа давсан бөхөд аймгийн харцага, үзүүрлэсэн бөхөд аймгийн заан, түрүүлсэн бөхөд аймгийн арслан цол олгохоор,
- Улсын баяр наадам болон Засгийн газрын шийдвэрээр зохион байгуулсан шигшмэл, бүсийн үндэсний хурдан морины уралдаанд амжилт үзүүлсэн уяачдын улсын цолд өөрчлөлт оруулахаар,
- Уралдаанч хүүхдэд Улс, аймаг, сумын оны шилдэг уралдаанч цол олгохоор,
- Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.2 дахь хэсгийн “тэмдэглэнэ.” гэсний дараа “Уг баярыг тэмдэглэн өнгөрүүлэхтэй холбоотой жил бүрийн 07 дугаар сарын 10-ны өдрөөс 07 дугаар сарын 19-ний өдрийг дуустал бүх нийтээр амрахаар,
- Шинжилгээг өгсөн бөх, сурын харваачид допингийн шинжилгээний хариу гартал батламж олгож, хариу гарсан өдрөөс хойш гурван хоногийн дотор шинжилгээний хариу болон батламжийг үндэслэн тухайн бөх, харваачдад улсын цолыг олгохоор тус тус нэмэлт, өөрчлөлтүүдийг оруулахаар тусгасан болно.

Хуулийн төсөлтэй холбоотойгоор нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай зэрэг хуулийн төслийг боловсруулсан болно.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг холбогдох яам, төрийн захиргааны байгууллага, аймгууд болон судлаачдыг оролцуулсан 10 орчим хэлэлцүүлэг, уулзалтыг хийгээд байна.

Түүнчлэн Засгийн газрын гишүүд, төрийн захиргааны байгууллага, холбоодоос уг хуулийн төсөл, төслийг даган боловсруулсан хуулийн төсөлд саналыг авч, хуулийн төсөлд тусгаад байна.

ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАНИЛЦУУЛГА

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд
нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монгол Улс бол тусгаар тогтносон, бүрэн эрхт, Бүгд найрамдах улс мөн.” гэж заасан. Энэ утгаараа Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлын бэлгэдэл төдийгүй уламжлалт урлаг, спорт, биет бус өв бөгөөд эх оронч үзэл санаа дэлгэрэн хөгжихөд чухал ач холбогдолтой юм.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 оны 06 дугаар сарын 19-ний өдөр батлагдсанаас хойш нийт 6 удаа, давхардсан тоогоор 54 гаруй зүйл, хэсэг, заалтад нэмэлт, өөрчлөлт орж хуулийн анхны бичвэрээс нэлээд зүйл, хэсэг заалт өөрчлөгдсөн байна. Эдгээр өөрчлөлтийн тухайд голлон бөх, уяач, сур харваачид олгох цол, чимэг, тэдгээрээс допингийн шинжилгээ авах, хариуцлага тооцох зохицуулалтыг бий болгохтой холбоотой нэмэлт, өөрчлөлт 2004, 2007, 2013, 2014, 2017 онуудад орсон байна.

Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг илэрхийлж уламжлалт урлаг, спорт, соёлын олон төрөл зүйлийг багтаасан өв соёл, аялал жуулчлалын гол арга хэмжээ болон хөгжиж байна.

Хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн зорилт нь Үндэсний их баяр наадмыг улс орон даяар тэмдэглэн өнгөрүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршиж байгаа бөгөөд улс, аймаг, нийслэл, сумын баяр наадмыг зохион байгуулах, бөх, хурдан морины уяач, сурын харваачид цол, чимэг олгох, тэдний эрх үүрэг, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой эрх зүйн хэм хэмжээ бүрдэхэд чухал ач холбогдолтой алхам болсон.

Хэдийгээр хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндэсний баяр наадмын тухай хууль байгаа хэдий ч сүүлийн жилүүдэд үндэсний бөхийн барилдаан, үндэсний хурдан морьдын уралдаан тойрсон маргаантай, ээдрээтэй асуудлууд гарч, баяр наадмын зохион байгуулалтад тодорхой бэрхшээл учруулах болсон.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 онд батлагдсанаар улс, аймаг, нийслэл, сумын баяр наадмыг зохион байгуулах, бөх, хурдан морины уяач, сур харваачийн даваа, үзүүр түрүүний цол, чимэг олгох, тэдний эрх үүрэг, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой эрх зүйн үндэс бүрдэхэд чухал ач холбогдолтой болсон боловч хуулийн хэрэгжилтэд зарим тулгамдсан асуудал

гарсаар байна. Тухайлбал сүүлийн жилүүдэд улсын баяр наадамд түрүүлсэн, амжилттай сайн барилдаж цол, чимэг авсан бөх допинг хэрэглэсэн нь шинжилгээгээр тогтоогдож, цол, чимгээ хураалгах, хэрэглэсэн, хэрэглээгүй дээр маргалдах, шүүхээр шийдвэрлүүлэх тохиолдолд ихээхэн гарсаар байна. Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын механизмыг суулгаж өгсөн боловч энэ нь олон улсын допингийн стандарттай нэг талаар нийцэхгүй, Үндэсний баяр наадмыг зохион байгуулах хороо, салбар хорооны шийдвэр нь шүүх дээр хүчингүй болох тохиолдол гарч байна.

Нөгөө талаас допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалт нь төдийлөн үр дүнтэй бус зөвхөн хэрэглэсэн бөх, харваачид хариуцлага тооцох, тодорхой хугацаанд баяр наадамд оролцох эрхийг хасах байдлаар явж ирсэн нь үр дүнтэй байж чадахгүй байгаа учраас Улсын цолыг уг шинжилгээний хариу ирсний дараа олгодог байхаар хуульчлах шаардлагатай байна.

Ёс заншил, өв уламжлалд ч цаг үеэ дагаад өөрчлөлт ордог. Хуучин цагт уяачийн өөрийн хүүхэд унаж уралддаг, унаган адууныхаа зан араншинг эзэн нь мэддэг байсан бол өнөөдөр “Унаач хүүхэд” гэсэн нэгэн “анги давхарга” гараад ирснийг анзаарах шаардлагатай. “Унаач хүүхэд” гэх ядруухан эцэг эхтэй, эсвэл асран хамгаалагчгүй шахам хүүхдийг дийлэнхдээ ганц үдийн хоолны мөнгөөр хөлсөлж, “Морины ажил” гэгчид дайчилж байгаа талаар удаа дараа мэдээ мэдээлэл гарсаар байгаа билээ.

Өдгөө “Морь унаач хүүхэд” гэдэг нэршил бүхий ажил мэргэжил хүүхдийн хөдөлмөрийн нэг төрөл болоод өвөл, зун ялгаагүй нэг уралдаанд бүх насны морь унаж байна. Уралдаанаас гадна үсэргээ сунгаа, морины арчилгаа, маллагаа зэрэг нэргүй олон ажлыг ч морины хүүхэд эмхэлж яваа. Хурдан морины хүүхэд нас ахиад ирэхээрээ намхан жижигхэн, давжаа, туранхай “хар” залуу болчихоод туслах уяач хийж, айлын зарц шиг явдаг гэсэн яриа ч байдаг. Ийм учраас л хурдан морь унадаг хүүхдийн эрх зүйн асуудлыг хөндөж амь нас эрүүл мэндийг хамгаалах цаг ирсэн, үүнтэй зэрэгцээд унаач хүүхдийн хөдөлмөрийг үнэлж улс, аймаг, сумын оны шилдэг уралдаанч цол олгодог байхаар хуулийн төсөлд тусгасан болно.

Түүнчлэн гадаад улсад допингийн асуудлыг хэрхэн хуульчилсан талаар судалсан болно. Үүнд:

1.Итали улс

Итали улсад 2000 оноос эхлэн допинг хэрэглэсэн асуудалд эрүүгийн хариуцлага тооцдог болсон. Хуулийн дагуу энэ хүрээнд багтах гурван төрлийн гэмт хэргийг ялгаж өгсөн.

- Эхний хоёр нь хэрэглэсэн тамирчин ба түүнд үйлчилж байсан ажилтнуудад шууд хамааралтай. Допинг хэрэглэх, допинг хэрэглэхэд албадах болон тэмцээн уралдаанд давуу байдал олж авахын тулд спортод хэрэглэхийг хориглосон бодисуудтай холбоотой хууль бус үйлдэл хийсэн бол тамирчин, эмч, менежер гэсэн этгээдүүдийг гурван сараас гурван

жилийн хугацаагаар хорих ялаар шийтгэж, 50 мянган еврогоор торгууль төлнө.

- 3 дахь төрлийн гэмт хэрэг нь хориотой эм бэлдмэлийн эрэлттэй холбоотой. Допинг худалдсан, тээвэрлэсэн, хадгалсан, зуучилсан хүмүүстэй холбоотой бөгөөд энэ үйлдлүүдийг хийсэн тохиолдолд 2-8 жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэж, 80 мянган еврогоор торгоно.

2.Франц улс

Францын спортын тухай кодекс болон бусад хууль журмын дагуу допинг хэрэглэсэн тамирчинд эрүүгийн хариуцлага тооцно. Спортын луйвар хийсэн, хийлгэсэн, нийлүүлсэн хүмүүсээс гадна энэ талын мөрдөн байцаалт явуулах үеэр хамтран ажиллахаас татгалзаж мэдүүлэг өгөхгүй гэвэл эрүүгийн хэрэг үүсгэн шийтгэх боломжтой. Допинг хэрэглэсэн хүнд 5 жил хүртэл хорих, 75 мянган еврогийн торгууль төлөх шийтгэл ноогдуулна. Допингтой холбоотой хэрэгт бүлэг этгээд ажиллаж байсан нь тогтоогдвол ногдуулах ял шийтгэлийн хэмжээг хоёр дахин нэмдэг.

3.Холбооны Бүгд Найрамдах Герман улс

2015 оноос эхлэн допинг хэрэглэсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага тооцдог болсон. Шинэ хуулиар допинг хэрэглэсэн, хадгалсан тохиолдолд тамирчин, эмч, албаны хүмүүс, дасгалжуулагчид нь гурван жилийн хугацаагаар хорих ялаар шийтгэж, торгууль ногдуулдаг. Мөн ХБНГУ-ын нутаг дээр допинг хэрэглэсэн гадаадын тамирчдад ч эрүү үүсгэн шийтгэдэг болсон. Допинг хэрэглэхтэй холбоотой бүлэг этгээд ажилласан, насанд хүрээгүй хүүхдийг допинг хэрэглэхийг албадсан бол хорих ялын хэмжээ 10 жил болж нэмэгддэг.

4.Испани улс

Допинг хэрэглэсэн, тараасан, хууль бусаар худалдаалсан, өөрийн цусыг сэлгэх аргыг хэрэглэсэн тохиолдолд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж, хорих ялаар шийтгэдэг.

5.Кени улс

Допингийн эсрэг дэлхийн агентлагаас хорьсон бодистой холбоотой хэрэгт холбогдвол гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ялаар шийтгэж, 30 мянган доллароор торгодог болсон. Мөн допингийн сорил өгөхөөс татгалзсан тамирчдыг 1 жил хүртэл хорих ялтай. Допинг хэрэглэсэн тамирчдад ногдуулдаг одоогийн систем нь үр дүнтэй байгаа тул эрүүгийн хариуцлага нь заавал байх ёстой шийтгэл гэж үзэхгүй байгаа. Өөрийн улсад тохирсон хууль батлах, Засгийн газрын хууль ёсны эрхэд хөндлөнгөөс оролцохгүй байх, допинг хэрэглэсэнд сэжиглэгдсэн тамирчдын зүгээс Олон улсын спортын арбитрын шүүхэд хандан давж заалдах эрхтэй гэж үздэг.

Монгол Улсын хувьд Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд заасан хууль зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын арга хэмжээг хэрэгжүүлж ажиллах, сэргээшний төрлийн бодис хэрэглэсэн тамирчдад хүлээлгэх хариуцлагын талаарх бусад улсуудын туршлага, шийтгэлийн арга хэмжээтэй харьцуулахад манай улсын хувьд хөнгөн шийтгэл ноогдуулдаг бөгөөд хариуцлага тооцох асуудлыг нарийвчлан зохицуулж өгөөгүй байна. Уг асуудлыг шийдэх оновчтой арга нь допингийн шинжилгээний хариу гарсны дараа цолыг олгох нь хариуцлагын нэг хэлбэр юм.

ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн нэгдүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монгол Улс бол тусгаар тогтносон, бүрэн эрхт, Бүгд найрамдах улс мөн.” Гэж заасан. Энэ утгаараа Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлын бэлгэдэл төдийгүй уламжлалт урлаг, спорт, биет бус өв бөгөөд эх оронч үзэл санаа дэлгэрэн хөгжихөд чухал ач холбогдолтой юм.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 оны 06 дугаар сарын 19-ний өдөр батлагдсанаас хойш нийт 6 удаа, давхардсан тоогоор 54 гаруй зүйл, хэсэг, заалтад нэмэлт, өөрчлөлт орж хуулийн анхны бичвэрээс нэлээд зүйл, хэсэг заалт өөрчлөгдсөн байна. Эдгээр өөрчлөлтийн тухайд голлон бөх, уяач, сур харваачид олгох цол, чимэг, тэднээс допингийн шинжилгээ авах, хариуцлага тооцох зохицуулалтыг бий болгохтой холбоотой нэмэлт, өөрчлөлт 2004, 2007, 2013, 2014, 2017 онуудад орсон байна.

Үндэсний их баяр наадам нь Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг илэрхийлж уламжлалт урлаг, спорт, сочлын олон төрөл зүйлийг багтаасан аялал жуулчлалын гол арга хэмжээ болон хөгжиж байна.

Хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн зорилт нь Үндэсний их баяр наадмыг улс орон даяар тэмдэглэн өнгөрүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршиж байгаа бөгөөд улс, аймаг, нийслэл, сумын баяр наадмыг зохион байгуулах, бөх, хурдан морины уяач, сурын харваачид цол, чимэг олгох, тэдний эрх үүрэг, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой эрх зүйн хэм хэмжээ бүрдэхэд чухал ач холбогдолтой алхам болсон.

Хэдийгээр хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль байгаа хэдий ч сүүлийн жилүүдэд үндэсний бөхийн барилдаан, үндэсний хурдан

морьдын уралдаан тойрсон маргаантай, ээдрээтэй асуудлууд гарч, баяр наадмын зохион байгуулалтад тодорхой бэрхшээл учруулах болсон.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 онд батлагдсанаар улс, аймаг, нийслэл, сумын баяр наадмыг зохион байгуулах, бөх, хурдан морины уяач, сур харваачийн даваа, үзүүр түрүүний цол, чимэг олгох, тэдний эрх үүрэг, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой эрх зүйн үндэс бүрдэхэд чухал ач холбогдолтой болсон боловч хуулийн хэрэгжилтэд зарим тулгамдсан асуудал гарсаар байна. Тухайлбал сүүлийн жилүүдэд улсын баяр наадамд түрүүлсэн, амжилттай сайн барилдаж цол, чимэг авсан бөх допинг хэрэглэсэн нь шинжилгээгээр тогтоогдож, цол, чимгээ хураалгах, хэрэглэсэн, хэрэглээгүй дээр маргалдах, шүүхээр шийдвэрлүүлэх тохиолдолд ихээхэн гарсаар байна. Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын механизмыг суулгаж өгсөн боловч энэ нь олон улсын допингийн стандарттай нэг талаар нийцэхгүй, Үндэсний баяр наадмыг зохион байгуулах хороо, салбар хорооны шийдвэр нь шүүх дээр хүчингүй болох тохиолдол гарч байна.

Нөгөө талаас допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалт нь төдийлөн үр дүнтэй бус зөвхөн хэрэглэсэн бөх, харваачид хариуцлага тооцох, тодорхой хугацаанд баяр наадамд оролцох эрхийг хасах байдлаар явж ирсэн үр дүнтэй байж чадахгүй байгаа учраас Улсын цолыг уг шинжилгээний хариу ирсний дараа олгодог байхаар хуульчлах шаардлагатай байна.

Ёс заншил, өв уламжлалд ч цаг үеэ дагаад өөрчлөлт ордог. Хуучин цагт уяачийн өөрийн хүүхэд унаж уралддаг, унаган адууныхаа зан араншинг эзэн нь мэддэг байсан бол өнөөдөр “Унаач хүүхэд” гэсэн нэгэн “анги давхарга” гараад ирснийг анзаарах шаардлагатай. “Унаач хүүхэд” гэх ядруухан эцэг эхтэй, эсвэл асран хамгаалагчгүй шахам хүүхдийг дийлэнхдээ ганц үдийн хоолны мөнгөөр хөлсөлж “Морины ажил” гэгчид дайчилж байгаа талаар удаа дараа мэдээ мэдээлэл гарсаар байгаа билээ.

Өдгөө “Морь унаач хүүхэд” гэдэг нэршил бүхий ажил мэргэжил хүүхдийн хөдөлмөрийн нэг төрөл болоод өвөл, зун ялгаагүй нэг уралдаанд бүх насны морь унаж байгаа. Уралдаанаас гадна үсэргээ сунгаа, морины арчилгаа маллагаа зэрэг нэргүй олон ажлыг ч морины хүүхэд эмхэлж яваа. Хурдан морины хүүхэд нас ахиад ирэхээрээ намхан жижигхэн, давжаа туранхай хар залуу болчихоод туслах уяач хийж айлын зарц шиг явдаг гэсэн яриа ч гардаг. Ийм учраас л хурдан морь унадаг хүүхдийн эрх зүйн асуудлыг хөндөж амь нас эрүүл мэндийг хамгаалах цаг ирсэн, үүнтэй зэрэгцээд унаач хүүхдийн хөдөлмөрийг үнэлж улс, аймаг, сумын оны шилдэг унаач цол олгодог байхаар хуулийн төсөлд тусгасан болно.

ХУУЛЬ САНААЧЛАГЧ

ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГЫГ УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДАЛСАН ТАЙЛАН

ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 онд батлагдсанаар улс, аймаг, нийслэл, сумын баяр наадмыг зохион байгуулах, бөх, сур харваачийн даваа, үзүүр түрүүний цол, чимэг олгох, тэдний эрх үүрэг, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой эрх зүйн үндэс бүрдэхэд чухал ач холбогдолтой болсон боловч хуулийн хэрэгжилтэд зарим тулгамдсан асуудал гарсаар байна. Тухайлбал, сүүлийн жилүүдэд улсын баяр наадамд түрүүлсэн, амжилттай сайн барилдаж цол, чимэг авсан бөх допинг хэрэглэсэн нь шинжилгээгээр тогтоогдож, цол, чимгээ хураалгах, хэрэглэсэн, хэрэглээгүй дээр маргалдах, шүүхээр шийдвэрлүүлэх тохиолдолд ихээхэн гарсаар байна. Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын механизмыг суулгаж өгсөн боловч энэ нь олон улсын допингийн стандарттай нэг талаар нийцэхгүй, Захиргааны ерөнхий хуульд заасан эрх зүйн хэм хэмжээний актын шаардлагыг хангаж чадахгүйд хүрч, Үндэсний баяр наадмыг зохион байгуулах хороо, салбар хорооны шийдвэр нь шүүх дээр хүчингүй болох тохиолдол гарч байна. Иймд шинжилгээний хариу гарсны дараа цол олгох энэ төрлийн маргааныг таслах шударга шийдвэр гаргах оновчтой алхам болохоор байна.

Нөгөө талаас допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалт нь төдийлөн үр дүнтэй бус зөвхөн хэрэглэсэн бөх, харваачид хариуцлага тооцох, тодорхой хугацаанд баяр наадамд оролцох эрхийг хасах байдлаар явж ирсэн нь үр дүнтэй байж чадахгүй байгаа учраас Улсын цолыг уг шинжилгээний хариу ирсний дараа олгодог байхаар хуульчлах шаардлагатай байна.

Түүнчлэн АНУ, Солонгос, Европын нийт 46 оронд амьдран суугаа Монголчуудын холбоог нэгтгэсэн Хилийн чанад дахь Монголчуудын зөвлөлөөс санаачлан гадаадад байгаа Монголчуудын дунд тухайн амьдарч байгаа орнуудад үндэсний өв соёлоо сурталчилж, мөн эх орноосоо хол өсөж, хүмүүжиж байгаа олон мянган хүүхэд залуучууддаа өвлүүлэн үлдээх зорилгоор жил бүрийн Улсын баяр наадмыг зохион байгуулдаг. Монгол Улсын Элчин сайдын яамтай хамтран зохион байгуулж ирсэн уг наадамд улс, аймаг, сум, цэргийн цолтой 64-128 бөх зодоглодог.

Уг наадам нь аймгуудын наадамтай дүйцэх хэмжээний баяр наадам болдог тул үүнийг анхааран үзэж, 64-128 бөхийн барилдаанд амжилт гаргасан бөхчүүдэд сум, аймгийн цол олгох, цолыг нь тухайн оронд суугаа Элчин сайд нь олгож байх саналыг хуулийн төсөлд оруулсан билээ.

Иймд дээрх хууль зүйн практик шаардлагын үүднээс Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой гэж хууль санаачлагчийн зүгээс хуулийн төслийг боловсрууллаа.

УРЬДЧИЛАН ТАНДАН СУДЛАХ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

НЭГ.АСУУДАЛД ДҮН ШИНЖИЛГЭЭ ХИЙСЭН БАЙДАЛ

Улсын Их Хурлын гишүүн О.Амгаланбаатар нарын санаачлан боловсруулсан Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.2 дахь хэсэгт заасны дагуу судалсан болно.

Энэхүү хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хууль болон олон улсын гэрээнд харшлаагүй нийцэж байна.

ХОЁР.АСУУДЛЫГ ҮҮСГЭЖ БУЙ УЧИР ШАЛТГААН

Монголын үндэсний спорт - морин уралдаан нь бага насны хүүхдэд морь унуулан уралдуулж ирсэн түүхэн уламжлал, онцлогтой бөгөөд энэ нь хурдан морь уяж уралдуулах, сур харвах, бөх барилдуулах өв соёл, уяачдын мэдлэг, туршлагыг хойч үедээ өвлүүлэн үлдээх чухал ач холбогдолтой учраас уг баяраа маргаангүй хуулийн хүрээнд хийх нь чухал байна.

Иймд жил бүрийн баяр наадам, тэр дундаа хурдан морины уралдаан, бөхийн барилдаан, сурын харваа зэргийг маргаангүй, ашиг сонирхлын зөрчилгүй зохион байгуулах, тэдгээрийн эрхийг тэгш хангах нөхцөл бүрдүүлэх зорилгоор уг хуулийн төсөлд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж маргаан дагуулж буй бөхийн допингийн асуудал, унаач хүүхдийг дэмжих асуудал, баяр наадмын хугацааг сунгах, гадаадад оршин сууж буй Монголчуудын баяр наадмыг дэмжих зэрэг асуудлыг тодорхойлж хуульчлах шаардлагатай байна.

Иймд энэхүү хууль нь цаг үеэ олсон, дээрх харилцааг зохицуулахад чиглэсэн чухал шаардлагатай хуулийн төсөл гэж үзэж байна.

ГУРАВ.АСУУДЛЫГ ШИЙДВЭРЛЭХ ЗОРИЛГЫГ ТОДОРХОЙЛСОН БАЙДАЛ

Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль нь 2003 онд батлагдснаар улс, аймаг, нийслэл, сумын баяр наадмыг зохион байгуулах, бөх, хурдан морины уяач, сур харваачийн даваа, үзүүр түрүүний цол, чимэг олгох, тэдний эрх үүрэг, допингийн эсрэг үйл ажиллагаа, хариуцлагын тогтолцоотой холбоотой эрх зүйн үндэс бүрдэхэд чухал ач холбогдолтой болсон боловч хуулийн хэрэгжилтэд зарим тулгамдсан асуудал гарсаар байна. Тухайлбал сүүлийн жилүүдэд улсын баяр наадамд түрүүлсэн, амжилттай сайн барилдаж цол, чимэг авсан бөх допинг хэрэглэсэн нь шинжилгээгээр тогтоогдож, цол, чимгээ хураалгах, хэрэглэсэн, хэрэглээгүй дээр маргалдах, шүүхээр

шийдвэрлүүлэх тохиолдол ихээхэн гарсаар байна. Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хүлээлгэх хариуцлагын механизмыг суулгаж өгсөн боловч энэ нь олон улсын допингийн стандарттай нэг талаар нийцэхгүй, Үндэсний баяр наадмыг зохион байгуулах хороо, салбар хорооны шийдвэр нь шүүх дээр хүчингүй болох тохиолдол гарч байна.

Нөгөө талаас допинг хэрэглэхийг хориглох, хэрэглэсэн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалт нь төдийлөн үр дүнтэй бус зөвхөн хэрэглэсэн бөх, харваачид хариуцлага тооцох, тодорхой хугацаанд баяр наадамд оролцох эрхийг хасах байдлаар явж ирсэн нь үр дүнтэй байж чадахгүй байгаа учраас Улсын цолыг уг шинжилгээний хариу ирсний дараа олгодог байхаар хуульчлах шаардлагатай байна.

Ёс заншил, өв уламжлалд ч цаг үеэ дагаад өөрчлөлт ордог. Хуучин цагт уяачийн өөрийн хүүхэд унаж уралддаг, унаган адууныхаа зан араншинг эзэн нь мэддэг байсан бол өнөөдөр “Унаач хүүхэд” гэсэн нэгэн “анги давхарга” гараад ирснийг анзаарах шаардлагатай. “Унаач хүүхэд” гэх ядруухан эцэг эхтэй, эсвэл асран хамгаалагчгүй шахам хүүхдийг дийлэнхдээ ганц үдийн хоолны мөнгөөр хөлсөлж “Морины ажил” гэгчид дайчилж байгаа талаар удаа дараа мэдээ мэдээлэл гарсаар байгаа билээ.

Өдгөө “Морь унаач хүүхэд” гэдэг нэршил бүхий ажил мэргэжил хүүхдийн хөдөлмөрийн нэг төрөл болоод өвөл, зун ялгаагүй нэг уралдаанд бүх насны морь унаж байгаа. Уралдаанаас гадна үсэргээ сунгаа, морины арчилгаа маллагаа зэрэг нэргүй олон ажлыг ч морины хүүхэд эмхэлж яваа. Хурдан морины хүүхэд нас ахиад ирэхээрээ намхан жижигхэн, давжаа туранхай хар залуу болчихоод туслах уяач хийж айлын зарц шиг явдаг гэсэн яриа ч гардаг. Ийм учраас л хурдан морь унадаг хүүхдийн эрх зүйн асуудлыг хөндөж амь нас эрүүл мэндийг хамгаалах цаг ирсэн, үүнтэй зэрэгцээд унаач хүүхдийн хөдөлмөрийг үнэлж улс, аймаг, сумын оны шилдэг унаач цол олгодог байхаар хуулийн төсөлд тусгасан болно.

Иймд дээрх хууль зүйн болон практик шаардлагын үүднээс Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах замаар асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой гэж хууль санаачлагчийн зүгээс хуулийн төслийг боловсрууллаа.

ДӨРӨВ.АСУУДЛЫГ ЗОХИЦУУЛАХ ХУВИЛБАРУУД, ТЭДГЭЭРИЙН ЭЕРЭГ, СӨРӨГ ТАЛЫГ ХАРЬЦУУЛСАН БАЙДАЛ

Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах аргачлал”-ын 5.1-т заасан зохицуулалтын хувилбарын дагуу асуудлыг зохицуулах хувилбарыг тогтоож, эерэг болон сөрөг талыг нь харьцуулан судалж дараах дүгнэлтийг гаргалаа:

Хувилбар		Зорилгод хүрэх байдал	Зардал, үр өгөөжийн харьцаа
1	Бөхчүүд шударгаар барилдах, цол, чимэг авах эрх хэрэгжих байдал	Зорилгодоо хүрэх бүрэн боломжтой	Уг эрх бүрэн хэрэгжих сайн шийдэл болно.
2	Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах	Зорилгодоо хүрэх бүрэн боломжтой	Илүү зардал гарахгүй

ТАВ.ЗОХИЦУУЛАЛТЫН ХУВИЛБАРЫН ҮР НӨЛӨӨГ ТАНДАН СУДАЛСАН БАЙДАЛ

Аргачлалын 6-д заасны дагуу сонгосон хувилбарын үр нөлөөг ерөнхий асуултуудад хариулах замаар дүгнэлтийг нэгтгэн гаргалаа.

Жич: Хүний эрх, эдийн засаг, нийгэм, байгаль орчинд үзүүлэх үр нөлөөг шалгуур асуултын дагуу тандсан байдлыг хүснэгт 1, 2, 3, 4-өөс үзнэ үү.

ХҮНИЙ ЭРХЭД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө:	Холбогдох асуултууд	Хариулт		Тайлбар
1. Хүний эрхийн суурь зарчмуудад нийцэж буй эсэх	1.1.Ялгаварлан гадуурхахгүй ба тэгш байх			
	1.1.1.Ялгаварлан гадуурхахыг хориглох эсэх	Тийм		Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	1.1.2.Ялгаварлан гадуурхсан буюу аль нэг бүлэгт давуу байдал үүсгэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	1.1.3.Энэ нь тодорхой бүлгийн эмзэг байдлыг дээрдүүлэхийн тулд авч буй түр тусгай арга хэмжээ мөн бол олон улсын болон үндэсний хүний эрхийн хэм хэмжээнд нийцэж буй эсэх	Тийм		Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	1.2.Оролцоог хангах			
	1.2.1.Зохицуулалтын хувилбарыг сонгохдоо оролцоог хангасан эсэх, ялангуяа эмзэг бүлэг, цөөнхийн оролцох боломжийг бүрдүүлсэн эсэх	Тийм		Шударга ёсны зарчимд нийцсэн
	1.2.2.Ялангуяа зохицуулалтыг бий болгосноор эрх, хууль ёсны ашиг	Тийм		Шударга ёсны

	сонирхол нь хөндөгдөж буй, эсхүл хөндөгдөж болзошгүй иргэдийг тодорхойлсон эсэх			зарчимд нийцнэ
	1.3.Хууль дээдлэх зарчим ба сайн засаглал хариуцлага			
	1.3.1.Зохицуулалтыг бий болгосноор хүний эрхийг хөхиүлэн дэмжих, хангах, хамгаалах явцад ахиц дэвшил гарах эсэх	Тийм		Шударга, тэгш, эерэг үр дүнтэй байх нөхцөл, боломжийг бүрдүүлэхэд чиглүүлсэн
	1.3.2.Зохицуулалтын хувилбар нь хүний эрхийн Монгол Улсын олон улсын гэрээ, НҮБ-ын хүний эрхийн механизмаас тухайн асуудлаар өгсөн зөвлөмжид нийцэж байгаа эсэх	Тийм		Шударга, тэгш, эерэг үр дүнтэй байх нөхцөл, боломжийг бүрдүүлэхэд чиглүүлсэн.
	1.3.3.Хүний эрхийг зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлагыг тусгах эсэх		Үгүй	Энэ асуудалтай холбогдолгүй
2.Хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт агуулсан эсэх	2.1.Зохицуулалт нь хүний эрхийг хязгаарлах бол энэ нь хууль ёсны зорилгод нийцсэн эсэх		Үгүй	Хуулийн зорилго, шударга ёсонд нийцсэн
	2.2.Хязгаарлалт тогтоох нь зайлшгүй эсэх		Үгүй	Шаардлагагүй
3.Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хуульд нийцүүлсэн эсэх	5.1.Жендэрийн үзэл баримтлалыг тусгасан эсэх	Тийм		Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	5.2.Эрэгтэй, эмэгтэй хүний тэгш эрх, тэгш боломж, тэгш хандлагын баталгааг бүрдүүлэх эсэх	Тийм		Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.

ЭДИЙН ЗАСАГТ ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө:	Холбогдох асуултууд	Хариулт		Тайлбар
1.Дэлхийн зах зээл дээр өрсөлдөх чадвар	1.1.Дотоодын аж ахуйн нэгж болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж хоорондын өрсөлдөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.

	1.2.Хил дамнасан хөрөнгө оруулалтын шилжилт хөдөлгөөнд нөлөө үзүүлэх эсэх (эдийн засгийн байршил өөрчлөгдөхийг оролцуулан)		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
	1.3.Дэлхийн зах зээл дээрх таагүй нөлөөллийг монголын зах зээлд орж ирэхээс хамгаалахад нөлөөлж чадах эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
2.Дотоодын зах зээлийн өрсөлдөх чадвар болон тогтвортой байдал	2.1.Хэрэглэгчдийн шийдвэр гаргах боломжийг бууруулах эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
	2.2.Хязгаарлагдмал өрсөлдөөний улмаас үнийн хөөрөгдлийг бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
	2.3.Зах зээлд шинээр орж ирж байгаа аж ахуйн нэгжид бэрхшээл, хүндрэл бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
	2.4.Зах зээлд шинээр монополийг бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
3.Аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэлийн болон захиргааны зардал	3.1.Зохицуулалтын хувилбарыг хэрэгжүүлснээр аж ахуйн нэгжид шинээр зардал үүсэх эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
	3.2.Санхүүжилтийн эх үүсвэр олж авахад нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
	3.3.Зах зээлээс тодорхой бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авахад хүргэх эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
	3.4.Бараа бүтээгдэхүүний борлуулалтад ямар нэг хязгаарлалт, эсхүл хориг тавих эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
	3.5.Аж ахуйн нэгжийг үйл ажиллагаагаа зогсооход хүргэх эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй нэгэн нөлөө
4.Мэдээлэх үүргийн улмаас үүсэж байгаа захиргааны зардлын ачаалал	4.1.Хуулийн этгээдэд захиргааны шинж чанартай нэмэлт зардал (Тухайлбал, мэдээлэх, тайлан гаргах г.м) бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй. нэгэн нөлөө

5.Өмчлөх эрх	5.1.Өмчлөх эрхийг (үл хөдлөх, хөдлөх эд хөрөнгө, эдийн бус баялаг зэргийг) хөндсөн зохицуулалт бий болох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
	5.2.Өмчлөх эрх олж авах, шилжүүлэх болон хэрэгжүүлэхэд хязгаарлалт бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
	5.3.Оюуны өмчийн (патент, барааны тэмдэг, зохиогчийн эрх зэрэг) эрхийг хөндсөн зохицуулалт бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
6.Инновац болон судалгаа шинжилгээ	6.1.Судалгаа шинжилгээ, нээлт хийх, шинэ бүтээл гаргах асуудлыг дэмжих эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
	6.2.Үйлдвэрлэлийн шинэ технологи болон шинэ бүтээгдэхүүн нэвтрүүлэх, дэлгэрүүлэхийг илүү хялбар болгох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
7.Хэрэглэгч болон гэр бүлийн төсөв	7.1.Хэрэглээний үнийн түвшинд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
	7.2.Хэрэглэгчдийн хувьд дотоодын зах зээлийг ашиглах боломж олгох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
	7.3.Хэрэглэгчдийн эрх ашигт нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
	7.4.Хувь хүний/гэр бүлийн санхүүгийн байдалд (шууд буюу урт хугацааны туршид) нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй.	нэгэн нөлөө
8.Тодорхой бүс нутаг, салбарууд	8.1.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байрыг шинээр бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
	8.2.Тодорхой бүс нутагт буюу тодорхой нэг чиглэлд ажлын байр багасгах чиглэлээр нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
	8.3.Жижиг, дунд үйлдвэр, эсхүл аль нэг салбарт нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар сөрөг байхгүй	нэгэн нөлөө
9.Төрийн захиргааны байгууллага	9.1.Улсын төсөвт нөлөө үзүүлэх эсэх	Тийм		Зардал гарахгүй	
	9.2.Шинээр төрийн байгууллага байгуулах, эсхүл төрийн		Үгүй	Ямар өөрчлөлт гарахгүй	нэгэн нөлөө

	байгууллагад бүтцийн өөрчлөлт хийх шаардлага тавигдах эсэх			
	9.3.Төрийн байгууллагад захиргааны шинэ чиг үүрэг бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн шинэ чиг үүрэг үүсгэхгүй
10.Макро эдийн засгийн хүрээнд	10.1.Эдийн засгийн өсөлт болон ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй.
	10.2.Хөрөнгө оруулалтын нөхцөлийг сайжруулах, зах зээлийн тогтвортой хөгжлийг дэмжих эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	10.3.Инфляц нэмэгдэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
11.Олон улсын харилцаа	11.1.Монгол Улсын олон улсын гэрээтэй нийцэж байгаа эсэх	Тийм		Ямар нэгэн байдлаар зөрчилдөхгүй. Олон улсын гэрээ, хэлэлцээртэй нийцнэ.

НИЙГЭМД ҮЗҮҮЛЭХ ҮР НӨЛӨӨ

Үзүүлэх үр нөлөө:	Холбогдох асуултууд	Хариулт		Тайлбар
1.Ажил эрхлэлтийн байдал, хөдөлмөрийн зах зээл	1.1.Шинээр ажлын байр бий болох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	1.2.Шууд болон шууд бусаар ажлын байрны цомхотгол бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	1.3.Тодорхой ажил мэргэжлийн хүмүүс болон хувиараа хөдөлмөр эрхлэгчдэд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	1.4.Тодорхой насны хүмүүсийн ажил эрхлэлтийн байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
2.Ажлын стандарт, хөдөлмөрлөх эрх	2.1.Ажлын чанар, стандартад нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.2.Ажилчдын эрүүл мэнд, хөдөлмөрийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.3.Ажилчдын эрх, үүрэгт шууд болон шууд бусаар нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	2.4.Шинээр ажлын стандарт гаргах эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй

	2.5.Ажлын байранд технологийн шинэчлэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон өөрчлөлт бий болгох эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
3.Нийгмийн тодорхой бүлгийг хамгаалах асуудал	3.1.Шууд болон шууд бусаар тэгш бус байдал үүсгэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.2.Тодорхой бүлэг болон хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх. Тухайлбал, эмзэг бүлэг, хөгжлийн бэршээлтэй иргэд, ажилгүй иргэд, үндэстний цөөнхөд гэх мэт		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	3.3.Гадаадын иргэдэд илэрхий нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
4.Төрийн удирдлага, сайн засаглал, шүүх эрх мэдэл, хэвлэл мэдээлэл, ёс суртахуун	4.1.Засаглалын харилцаанд оролцогчдод нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	4.2.Төрийн байгууллагуудын үүрэг, үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	4.3.Төрийн захиргааны албан хаагчдын эрх, үүрэг, харилцаанд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	4.4.Иргэдийн шүүхэд хандах, асуудлаа шийдвэрлүүлэх эрхэд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	4.5.Улс төрийн нам, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагаанд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
5.Нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал	5.1.Хувь хүн/нийт хүн амын дундаж наслалт, өвчлөлт, нас баралтын байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Эерэг нөлөөтэй
	5.2.Зохицуулалтын хувилбарын улмаас үүсэх дуу чимээ, агаар, хөрсний чанарын өөрчлөлт хүн амын эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	5.3.Хүмүүсийн амьдралын хэв маяг (хооллолт, хөдөлгөөн, архи, тамхины хэрэглээ)-т нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
6.Нийгмийн хамгаалал, эрүүл мэнд, боловсролын систем	6.1.Нийгмийн үйлчилгээний чанар, хүртээмжид нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Эерэг нөлөөтэй
	6.2.Ажилчдын боловсрол, шилжилт хөдөлгөөнд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй.
	6.3.Иргэдийн боловсрол (төрийн болон хувийн хэвшлийн боловсролын байгууллага) олох, мэргэжил эзэмших, давтан		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй

	сургалтад хамрагдахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх			
	6.4.Нийгмийн болон эрүүл мэндийн үйлчилгээ авахад сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Эерэг нөлөөтэй
	6.5.Их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагаа, өөрийн удирдлагад нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
7.Гэмт хэрэг, нийгмийн аюулгүй байдал	7.1.Нийгмийн аюулгүй байдал, гэмт хэргийн нөхцөл байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	7.2.Хуулийг албадан хэрэгжүүлэхэд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	7.3.Гэмт хэргийн илрүүлэлтэд нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
	7.4.Гэмт хэргийн хохирогчид, гэрчийн эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн сөрөг нөлөө байхгүй
8.Соёл	8.1.Соёлын өвийг хамгаалахад нөлөө үзүүлэх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	8.2.Хэл, соёлын ялгаатай байдал бий болгох эсэх, эсхүл уг ялгаатай байдалд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй
	8.3.Иргэдийн түүх, соёлоо хамгаалах оролцоонд нөлөөлөх эсэх		Үгүй	Ямар нэгэн өөрчлөлт гарахгүй

-----oOo-----

ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН ТАЙЛАН

НЭГ.ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Улсын Их Хурлын гишүүн О.Амгаланбаатар нарын санаачлан боловсруулсан Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн /цаашид “Хуулийн төсөл” гэх/ зүйл, заалтад Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хуулийн зүйл, заалтыг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар боловсруулах, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулахад зөвлөмж өгөх зорилгоор хийлээ.

Үнэлгээ хийхээр сонгож авсан хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 24 дүгээр зүйлийн 24.5.1-д заасан “хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай” хуулийн төсөл төрлөөр боловсруулагдсан хувилбар байв. Хуулийн төсөл нь таван зүйлээс бүрдэж байна.

Хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх ажиллагааг хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл дээр Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хуулийн төслийн үр нөлөө тооцох аргачлал”¹-д /цаашид “аргачлал” гэх/ заасны дагуу хийлээ.

ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Тус үнэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан, аргачлалд заасны дагуу 6 шалгуур үзүүлэлтээс 3 шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо. Үүнд:

1. Зорилгод хүрэх байдал
2. Ойлгомжтой байдал
3. Харилцан уялдаа зэрэг болно.

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцсэн эсэх, мөн түүнийг тодорхой илэрхийлж чадахуйц зохицуулалтын хувилбарыг агуулсан эсэхийг тогтоох зорилгоор тус шалгуур үзүүлэлтийг сонгов.

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг хуулийн төсөл нь анхдагч хуулийн төсөл тул түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүдийн хувьд болон хэл зүй,

¹Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралт

найруулгын хувьд ойлгомжтой боловсруулагдсан эсэхийг Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Засгийн газрын 2016 оны 1 дүгээр сарын 25-ны өдрийн 59 дүгээр тогтоолын 2 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал”-д заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгах үүднээс үнэлэхийг зорьж сонголоо.

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл нь хуульд нэмэлт оруулах төсөл тул хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуульд болон хуулийн төслийн зүйл, заалт өөр хоорондоо нийцсэн эсэх, хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг шалган тогтоож, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулах үүднээс хуулийн төслийг бүхэлд нь аргачлалын 4.10-т заасан стандарт асуултуудад хариулах замаар үнэлэхээр сонгосон болно.

ГУРАВ.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, хэрэгцээ шаардлагад хуулийн төслийн зорилго, зорилт, зохицуулалтууд нь нийцэж байгаа эсэхэд дүн шинжилгээ хийх үүднээс хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай танилцаж, үзэл баримтлал болон хуулийн төслийн зорилго, түүнийг хангахад чиглэсэн зохицуулалтуудыг харьцуулах байдлаар дүн шинжилгээ хийв.

Иймд энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн 1, 3, 4 дүгээр зүйлд заасанд үнэлгээ хийхээр сонгож авлаа.

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл нь боловсруулалтын хувьд Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг, түүнчлэн хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүд хуулийг ойлгож хэрэглэх, хэрэгжүүлэх боломжтой байдлаар боловсруулагдсан эсэхийг шалгахын тулд хуулийн төслийг бүхэлд нь сонгон авлаа.

/Хуулийн төсөл таван зүйлтэй./

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг аргачлалд тусгасан хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх стандарт асуултуудад хариулах замаар уялдаа холбоог шалгах үүднээс хуулийн төслийг бүхэлд нь авч үзэхээр тооцлоо.

ДӨРӨВ.УРЬДЧИЛАН СОНГОСОН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

Өмнөх үе шатуудад хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг сонгож, үр нөлөөг үнэлэх хэсгээ тогтоосон тул тэдгээрт тохирох шалгах хэрэгслийг дараах байдлаар авч үзэв.

Д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Тохирох шалгах хэрэгсэл
1	Зорилгод хүрэх байдал	Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйл	Зорилгод дүн шинжилгээ хийх
2	Ойлгомжтой байдал	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29, 30 дугаар зүйлд заасан шаардлагыг хангасан эсэх, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалыг баримталсан эсэхийг шалгах байдлаар ойлгомжтой байдлыг шалгах.
3	Харилцан уялдаа	Хуулийн төсөл бүхэлдээ	Аргачлалын 4.10-т заасан стандарт асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах

Дээрх урьдчилан сонгосон шалгуур үзүүлэлтэд тохирсон шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг дараах байдлаар үнэллээ.

“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалаас харахад үндэсний баяр наадмаар бөхчүүдэд цол олгох асуудал нь допингийн шинжилгээнээс хамаарч маргаан гарах асуудал, гадаадад байгаа монголчуудын баяр наадамд зохих цол олгох, унаач хүүхдийн эрх зүйн байдлыг дээрдүүлэх, үндэсний баяр наадмаар амрах хугацаа зэрэг асуудлыг хуулийн төсөлд бүрэн судалж тусгаагүй буюу уг асуудлыг зохицуулах нь маш чухал юм.

“Ойлгомжтой байдлыг судлах” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Энэхүү шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төслийг бүхэлд нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хууль тогтоомжийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага, 30 дугаар зүйлд заасан хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан эсэхийг дараах асуултад хариулт өгөх замаар шалгалаа.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан Хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага

<i>Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн зохицуулалт</i>	<i>Шаардлага хангасан эсэх</i>
29.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.2.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.3.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцааны хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.4.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд үл хамаарах хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах буюу хүчингүй болсонд тооцох тухай заалт тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.5.зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх;	Зөрчилгүй.
29.1.6.хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.7.бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх;	Шаардлага хангасан.
29.1.8.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаа, хуулийн үйлчлэх хүрээ, эрх зүйн харилцаанд оролцогч хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг, зохицуулалтад удирдлага болгох, харгалзан үзэх нөхцөл байдал, нийтийн эрх зүйн этгээдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээ, тэдгээрийг биелүүлэх журам;	Шаардлага хангасан.
29.1.9.шаардлагатай тохиолдолд эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын төрөл, хэмжээ, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацаа, хууль буцаан хэрэглэх тухай заалт, хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт, бусад хуулийн зүйл, заалтыг хүчингүй болсонд тооцох, хасах заалт;	Шаардлагагүй.
29.1.10.шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байх;	Шаардлагагүй.
29.1.11.хуулийн төсөл нь хуулийн зорилго гэсэн зүйлтэй байж болох бөгөөд зорилгод тус хуулиар хангахаар зорьж байгаа иргэний үндсэн эрх, бэхжүүлэх үндсэн зарчим, хүрэх үр дүнг тусгана.	Шаардлагагүй.
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага	
30.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог хэрэглэх;	Шаардлага хангасан.
30.1.2.нэг нэр томъёогоор өөр өөр ойлголтыг илэрхийлэхгүй байх;	Шаардлага хангасан.

30.1.3.үг хэллэгийг монгол хэл бичгийн дүрэмд нийцүүлэн хоёрдмол утгагүй товч, тодорхой, ойлгоход хялбараар бичих;	Шаардлага хангасан.
30.1.4.хүч оруулсан нэр томьёо хэрэглэхгүй байх;	Шаардлага хангасан
30.1.5.жинхэнэ нэрийг ганц тоон дээр хэрэглэх.	Шаардлага хангасан

“Хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөө үнэлэх аргачлалд заасан дараах стандарт асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог бүхэлд нь шалгахыг зорилоо.

Д/д	Асуулт	Хариулт буюу дүн шинжилгээ
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх;	Нийцэж байгаа
2	хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томьёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томьёотой нийцэж байгаа эсэх;	Шаардлага хангасан.
3	хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх;	Нийцэж байгаа.
5	хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх;	Давхардсан зүйлгүй.
6	хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх;	Үгүй.
7	хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх;	Үгүй.
8	төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх;	Үгүй.
9	татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх;	Хуулийн төсөлд татвар, төлбөр хураамжийн асуудал тусгагдаагүй.
10	тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгасан эсэх;	Хуулийн төсөлд аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалт тусгагдаагүй.
11	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх;	Үгүй.

12	хуулийн төслийн зүйл, заалт жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх;	Хуулийн төсөл нь жендерийн эрх тэгш байдлын асуудлыг хөндөөгүй.
13	хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Үгүй.
14	хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Үгүй.
15	хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.	Хуулийн төсөлд хориглосон хэм хэмжээ тусгаагүй тул шаардлагагүй.

ТАВ.ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

5.1.Баримтжуулалт

Монгол Улсын Үндсэн хууль, Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийг удирдлага болгосон.

5.2.Дүгнэлт

Хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ шаардлага, үндэслэлүүдтэй нийцэж байгаа болон үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилгыг бүрэн илэрхийлж чадсан эсэхэд, мөн хуулийн төслийн зорилгыг уг хуулийн бусад зохицуулалтууд хангаж, илэрхийлж чадахаар бүрэн гүйцэд томъёологдсон эсэхэд үнэлгээ хийсэн.

Хуулийн төслийн таван зүйлийн хувьд хуулийн төслийн үзэл баримтлал болон энэхүү хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ шаардлагатай нийцэж байгаа нь зорилгод хүрэх, ойлгомжтой байх, бусад хууль тогтоомжтой нийцсэн, давхардалгүй, зөрчилгүй томъёологдсон байна.

Монгол Улсын үндсэн хуульд заасан эрх бүрэн хэрэгжих зэрэг олон талын ач холбогдолтой учир энэхүү хуулийн төсөл зорилгодоо хүрэх бүрэн боломжтой.

Иймд хуулийн төсөл дэмжигдэх болон хэрэгжих бүрэн боломжтой гэж дүгнэж байна.

ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ЗАРДЛЫН ТООЦООНЫ СУДАЛГАА

АГУУЛГА

НЭГ.ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах төсөл батлагдсанаар хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах нийт зардлын тооцоог дараах байдлаар үзүүлэв:

Тус хуулийн төсөл батлагдан гарснаар иргэнд үүсэх зардлын тооцоо:

- 2.1.Иргэний гүйцэтгэх үүргийг тогтоох;
- 2.2.Цаг хугацаа болон гарч болох зардлыг тооцох;
- 2.3.Тоон үзүүлэлтийг тооцох;
- 2.4.Нийт дүнг тооцож гаргах;
- 2.5.Хялбарчлах боломжийг шалгах.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах төсөл батлагдан гарснаар хуулийн этгээдэд үүсэх зардлын тооцоог дараах дарааллаар хийх:

- 3.1.Хуулийн этгээдийн гүйцэтгэх үүргийг тогтоох;
- 3.2.Нэг бүрийн зардлыг тооцох;
- 3.3.Тоон үзүүлэлтийг тооцох;
- 3.4.Нийт зардлын дүнг тооцож гаргах;
- 3.5.Хялбарчлах боломжийг шалгах.

ХОЁР.ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХТЭЙ ХОЛБОГДОН ГАРАХ ЗАРДЛЫН ТООЦООНЫ ТАЙЛАН

Улсын баяр наадмыг зохион байгуулахад гарах зардлын талаарх тодорхой мэдээлэл хязгаарлагдмал бөгөөд жил бүр өөр байдаг. Наадмын зардал нь бөх, морины уралдаан, сурын харваа, шагайн харваа, урлагийн тоглолт, нийтийн цэнгүүн зэрэг олон төрлийн үйл ажиллагааг хамардаг. Мөн тээвэр, хамгаалалт, талбайн тохижилт, шагналын сан, зохион байгуулалтын бусад зардал (ажилтнуудын цалин, тоног төхөөрөмж, шатахуун гэх мэт) багтана.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлд “Үндэсний их баяр наадмыг зохион байгуулах талаарх Засгийн газрын бүрэн эрх”-ийг баталгаажуулсан байдаг. Тус хуулийн 15.1-д “Үндэсний их баяр наадмыг зохион байгуулах талаар Засгийн газар дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ”, 15.1.4-д “улсын баяр наадмыг

тэмдэглэн өнгөрүүлэх, допингийн шинжилгээ хийхэд шаардагдах төсвийг батлах, зарцуулалтад хяналт тавих” гэж тодорхой заасан байдаг.

Монгол Улсын Үндэсний их баяр наадмын зардлыг Засгийн газар, Үндэсний их баяр наадмын комисс хамтран улсын төсвөөс санхүүжүүлдэг бөгөөд энэ нь жил бүр хэлбэлзэлтэй байдаг. Зардалд дараах гол хэсгүүд багтана:

- Нээлт, хаалтын арга хэмжээ: 2024 оны наадмын нээлт, хаалтын тоглолт “Эх дэлхий, энх оршихуйн цадиг” сэдвийн дор зохион байгуулагдсан бөгөөд археологийн олдворуудыг орчин үеийн урлагийн хэлбэрээр мюзикл маягаар толилуулсан. Ийм тоглолтын найруулга, тайз засал, уран бүтээлчдийн гоёл, техникийн тоног төхөөрөмж зэрэг нь өндөр өртөгтэй байдаг.

- Талбайн тохижилт, засвар: Төв цэнгэлдэх хүрээлэн, Хүй долоон худагт авто зам засвар, шинэ зогсоол, боловсон ариун цэврийн байгууламж, зүлэгжүүлэлт зэрэг ажлууд хийгдсэн.

- Тэмцээн, уралдааны зардал: Бөхийн барилдаан (512 бөх), морины уралдаан (6 насны морьд), сурын харваа (686 харваач), шагайн харваа (776 харваач) зэрэгт шагналын сан, зохион байгуулалтын зардал (шүүгчид, талбайн бэлтгэл, тээвэр гэх мэт) багтана.

- Хамгаалалт, аюулгүй байдал: Цагдаа, онцгой байдлын алба, хэв журмын ажилтнуудын зардал, түүнчлэн нийтийн аюулгүй байдлыг хангах тоног төхөөрөмж.

- Бусад зардал: “Дээлтэй Монгол наадам”, хүндэтгэлийн концерт, “Улаанбаатарын үдэш” шоу, нийтийн цэнгүүн, ёслолын буудлага зэрэг арга хэмжээнүүдийн зохион байгуулалт, тээвэр, хэвлэл мэдээллийн зардал.

НЭГ.ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛЬ БАТЛАГДСАНААР ИРГЭН, ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДЭД ҮҮСЭХ ЗАРДАЛ

Ерөнхий мэдээлэл Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн¹ 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсэгт “Хууль тогтоомжийн төслийг баталснаар тухайн хууль тогтоомжийн үйлчлэх хүрээнд хамрагдах иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үүсэх зардлын тооцоог тухай бүр гаргаж, зардал, үр өгөөжийн харьцааг энэ хуулийн 12.1.4-т заасан аргачлалын дагуу тодорхойлно” гэж заасны дагуу Үл хөдлөх эд хөрөнгийн албан татварын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдснаар уг хуулийн үйлчлэх хүрээнд хамаарах иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үүсэх зардлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал” /цаашид “аргачлал” гэх/-ыг баримтлан зардлын тооцоог хийнэ.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн

төсөл батлагдсанаар уг хуулийг хэрэгжүүлэх иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад үүсэх хэмнэлт, зардал, хөнгөлөлт, ачааллыг урьдчилан тооцож, үүнийг хялбарчлах, бууруулах талаар санал боловсруулахад энэхүү тайлангийн зорилго чиглэгдэх болно.

Хуулийн төслөөр зөвхөн шинээр бий болж буй үүрэгт зардал тооцогдож байгаа тул зардал тооцоход ашиглагдах бодит статистик болон зарцуулах хугацааг шууд мэдэх боломжгүй тохиолдолд дээрх аргачлалын 2.5.2, 4.4.2 дахь заалтыг тус тус үндэслэнэ. Хуулийн этгээд болон төрийн байгууллагын зүгээс гүйцэтгэж хуулийн төсөлд тусгагдсантай ижил төстэй ажил, үйлчилгээ байгаа эсэхийг судалж, хэрэв байгаа тохиолдолд тухайн үүргийг гүйцэтгэхэд зарцуулж байгаа хугацаа болон тохиолдлын тоонд үндэслэн баримжаалах, салбарын мэргэжилтнүүдээс санал авах зэргээр хугацаа, тохиолдлын тоо зэргийг тогтоосон болно.

Үндэсний их баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар иргэн болон хуулийн этгээдэд гүйцэтгэх үүргийг тогтоох, цаг хугацаа болон гарч болох зардлыг тооцох, тоон үзүүлэлтийг тооцох шаардлагагүй бөгөөд хуулийн төсөл хэрэгжиж эхэлсэнээр бизнес эрхлэгч иргэн, хуулийн этгээдэд наадмын үеэр ялангуяа үйлчилгээ, худалдааны байгууллагууд нэмэлт орлого олох, хувь иргэд чөлөөт цагаа ая тухтай өнгөрүүлэх боломж бүрдэнэ. Мөн хуулийн этгээдэд санхүүгийн эх үүсвэр бизнесээ өргөжүүлэх, ажиллагсдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх, үйлдвэрлэл үйлчилгээний тоног төхөөрөмжөө шинэчлэх зэрэгт зарцуулах цаг хугацааны болон санхүүгийн таатай боломж бүрдэнэ гэж үзэж байна.

ХОЁР.ҮНДЭСНИЙ ИХ БАЯР НААДМЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ БАТЛАГДСАНААР ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГАД ҮҮСЭХ ЗАРДАЛ

Ийнхүү үүсэх зардлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын дөрөвдүгээр хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоо хийх аргачлал”-ын 2 дугаар зүйлийн 2.1 дэх хэсэгт заасны дагуу дараах үе шаттайгаар тооцоолно. Үүнд:

- 4.1.Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг тогтоох;
- 4.2.Нэг бүрийн зардлыг тооцох;
- 4.3.Тоон үзүүлэлтийг тооцох;
- 4.4.Нийт зардлын дүнг тооцож гаргах;
- 4.5.Хялбарчлах боломжийг шалгах;
- 4.6.Нэмэлт зардлыг тооцох.

2.1.ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ГҮЙЦЭТГЭХ ҮҮРГИЙГ ТОГТООХ:

2020-2024 онуудад Монгол Улсын Үндэсний их баяр наадмыг зохион байгуулахад улсын төсвөөс зарцуулсан зардлын талаарх албан ёсны, нарийвчилсан мэдээлэл олон нийтэд ил тод нээлттэй хэлбэрээр хязгаарлагдмал байдаг. Засгийн газар болон Үндэсний их баяр наадмын комисс уг зардлыг жил бүр улсын төсвөөс санхүүжүүлдэг боловч тодорхой тоо баримтыг тусад нь задалж нийтэлдэггүй. Гэсэн хэдий ч доорх мэдээлэл нь эх сурвалж, таамаглал болон холбогдох баримтуудад үндэслэн жил бүрээр хураангуйлсан тойм юм. Зардлын гол хэсгүүдэд нээлт, хаалтын арга хэмжээ, бөхийн барилдаан, морины уралдаан, сурын харваа, шагайн харваа, талбайн тохижилт, хамгаалалт, тээвэр, шагналын сан болон бусад зохион байгуулалтын зардал багтдаг.

2020 он

Нөхцөл байдал: 2020 онд COVID-19 цар тахлын улмаас Улсын баяр наадам хязгаарлагдмал хэлбэрээр зохион байгуулагдсан. Олон нийтийн арга хэмжээ, тухайлбал нээлт, хаалтын тоглолт, нийтийн цэнгүүн зэрэг зохион байгуулагдаагүй, харин бөхийн барилдаан, морины уралдаан, сурын харваа зэрэг гол тэмцээнүүд хүн цугларалтгүй, телевизийн шууд дамжуулалтаар явагдсан.

Зардал: Хязгаарлагдмал хэлбэрийн улмаас зардал бусад жилүүдээс бага байсан гэж таамагладаг. Гол зардал нь шагналын сан, талбайн бэлтгэл, телевизийн дамжуулалтын техник, хамгаалалт зэрэгт чиглэгдсэн. Албан бус эх сурвалжийн мэдээллээр, нийт зардал 1-2 тэрбум төгрөгийн хооронд байж болзошгүй, гэхдээ албан ёсны тоо байхгүй.

2021 он

Нөхцөл байдал: 2021 онд цар тахлын нөлөө хэвээр байсан ч наадам илүү өргөн хүрээнд зохион байгуулагдсан. Гэсэн хэдий ч зарим хязгаарлалт (жишээ нь, цугларалтын тооны хязгаар) хэрэгжиж байв. Нээлт, хаалтын арга хэмжээ хязгаарлагдмал хэлбэрээр болсон.

Зардал: Зардал 2020 оноос өндөр байсан ч бүрэн хэмжээний наадамтай харьцуулахад бага байсан байж болзошгүй. Төв цэнгэлдэх хүрээлэн болон Хүй долоон худагт тохижилт, шагналын сан, зохион байгуулалтын зардал (шүүгчид, ажилтнуудын цалин, тээвэр) гол хэсгийг эзэлсэн. Нийт зардал 2-3 тэрбум төгрөг орчим байсан гэж таамагладаг.

2022 он

Нөхцөл байдал: 2022 онд цар тахлын хязгаарлалт суларч, наадам уламжлалт хэлбэрээрээ бүрэн хэмжээгээр зохион байгуулагдсан. Нээлт, хаалтын тоглолт, “Дээлтэй Монгол” арга хэмжээ, нийтийн цэнгүүн зэрэг багтсан.

Зардал: Улсын төсвөөс зарцуулсан нийт зардлын талаар албан ёсны мэдээлэл байхгүй ч, нээлт, хаалтын тоглолтын өндөр өртөгтэй найруулга, талбайн засвар (Төв цэнгэлдэх хүрээлэнд зүлэгжүүлэлт, барилга байгууламжийн шинэчлэл), шагналын сан

зэрэгт ихээхэн хөрөнгө зарцуулагдсан. Нийт зардал 3-5 тэрбум төгрөгийн хооронд байсан гэж таамагладаг.

2023 он

Нөхцөл байдал: 2023 онд наадам бүрэн хэмжээгээр, уламжлалт хэлбэрээр зохион байгуулагдсан. Нээлт, хаалтын арга хэмжээ, урлагийн тоглолт, бөхийн барилдаан (512 бөх), морины уралдаан, сурын харваа, шагайн харваа зэрэг багтсан. Мөн “Дээлтэй Монгол”, “Улаанбаатарын үдэш” зэрэг нэмэлт арга хэмжээнүүд болсон.

Зардал: Зарим эх сурвалжийн мэдээллээр, нийт зардал хэдэн тэрбум төгрөгт хүрсэн гэж таамагладаг. Төв цэнгэлдэх хүрээлэнд авто зам засвар, шинэ зогсоол, боловсон ариун цэврийн байгууламж зэрэг тохижилтын ажлууд нэмэгдсэн. Нийт зардал 4-6 тэрбум төгрөг орчим байж болзошгүй.

2024 он

Нөхцөл байдал: 2024 оны наадам “Эх дэлхий, энх оршихуйн цадиг” сэдвийн дор зохион байгуулагдсан бөгөөд нээлт, хаалтын тоглолтод археологийн олдворуудыг орчин үеийн урлагийн хэлбэрээр толилуулсан мюзикл хэлбэртэй байв. Төв цэнгэлдэх хүрээлэнд авто зам засвар, шинэ зогсоол, зүлэгжүүлэлт, боловсон ариун цэврийн байгууламж зэрэг тохижилтын ажлууд хийгдсэн. Наадам 6 хоногийн амралттай (7-р сарын 10-15) холбогдон өргөн хүрээнд тэмдэглэгдсэн.

Зардал: Нээлтийн тоглолтын өндөр өртөгтэй найруулга, талбайн тохижилт, шагналын сан, хамгаалалт, тээвэр зэрэгт зарцуулсан нийт зардал өмнөх жилүүдээс өндөр байсан байж болзошгүй. Албан бус таамаглалаар, нийт зардал 5-7 тэрбум төгрөг орчим байж болно.

Дүгнэлт

2020-2024 оны нийт зардлын тооцооллыг харвал нийтдээ 15-23 тэрбум төгрөгийн хооронд зарцуулагджээ. 2020, 2021 онд цар тахлын улмаас зардал бага, харин 2022-2024 онд уламжлалт хэлбэрээр зохион байгуулагдсанаар зардал нэмэгдсэн. Үндэсний баяр наадмын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл батлагдсанаар төсөвт ямар нэгэн дарамт ирэхгүй. Харин аялал жуулчлалын орлого огцом нэмэгдэж улс орныг дэлхий нийтэд сурталчлан таниулах, цаашлаад тусгаар тогтнолын баталгаа бэхжих томоохон ач холбогдолтой байна.

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2025 оны ... дугаар
сарын ... -ны өдөр

Улаанбаатар
хот

НИЙТЭЭР ТЭМДЭГЛЭХ БАЯРЫН БОЛОН ТЭМДЭГЛЭЛТ ӨДРҮҮДИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬ

1 дүгээр зүйл. Нийтээр тэмдэглэх баярын болон тэмдэглэлт өдрүүдийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1 дэх зүйлд доор дурдсан агуулга нэмсүгэй.

4 дүгээр зүйлийн 4.1.1 дэх хэсгийн "...15" гэсний дараа "16;17; 18; 19;" гэж,

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг Үндэсний их баяр наадмын тухай хууль /нэмэлт, өөрчлөлт/ хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг